

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft
att förändra
Pg.90 1909-2

VRL

Verksamhetsriktlinjer
2015-2018

Innehåll

1. Inledning	1
2. Omställning till hållbar utveckling	3
3. Hela föreningen – en grundprioritering	7
4. Prioriterade natur- och miljöfrågor	10
4.1. Jordbruk och livsmedelstrygghet	10
4.2. Klimatförändringar	12
4.3. Marina ekosystem och fiske	14
4.4. Miljögifter i samhälle och natur	16
4.5. Skog	18

1. Inledning

Miljötillståndet på planeten är alarmerande. Det är enorma utmaningar föreningen står inför och vi ska möta dem med en lika stor mobilisering. Verksamhetsriktlinjerna (VRL), som antas av stämman, tar sikte på denna utmaning. De är till för att på en övergripande nivå prioritera riksföreningens verksamhet och ger en tydlig bild av vilka frågor som ges högsta tyngd under perioden och hur föreningen framförallt ska arbeta.

Grunden för VRL är föreningens stadgar som säger att föreningen ska:

- *verka för att hos människor väcka och underhålla känslan för naturen och dess värden,*
- *verka för att människans samhälle och verksamhet anpassas efter naturens förutsättningar,*
- *väcka opinion och påverka beslut rörande naturskydd och miljövård samt verka för skydd och vård av värdefull natur, bland annat genom markförvärv eller på annat sätt.*
- *bedriva aktiv föreningsverksamhet över hela landet,*
- *bedriva egen informations- och bildningsverksamhet, bland annat genom utgivande av en medlemstidskrift,*
- *verka för fördjupad undervisning om livets villkor på jorden såväl vid skolor som i det fria folkbildningsarbetet,*
- *söka samarbete med andra organisationer och stimulera till internationella insatser inom sitt verksamhetsfält.*

Beslutet om de nya verksamhetsriktlinjerna är stämmans huvudsakliga uppdrag till riksstyrelsen. De visar vägen för vad och hur riksföreningen ska prioritera under 2015-2018 för att nå målen. Riktlinjerna styr med andra ord inte kretsarnas och länsförbundens arbete, och de är heller inte en redovisning av den totala verksamheten i riksföreningen. De är ett prioriteringsinstrument. Riksstyrelsen har dock som uppdrag att stimulera och underlätta för länsförbund, kretsar och nätverk att engagera sig i de prioriterade områdena. På det viset lägger VRL grund för kraftsamling och mobilisering.

Verksamhetsriktlinjerna avspeglar tre värdegrunder för föreningens verksamhet:

Att rädda naturens liv

När naturen skövlas blir världen fattigare. En rik natur är livsviktig för välfärden för den växande befolkningen. Därför arbetar vi för att den biologiska mångfalden ska bevaras och få utvecklas. Lika viktigt är att stå upp för naturens rätt att existera för sin egen skull.

Att främja människors hälsa

När miljögifter sprids och klimatet förändras hotas människors hälsa. Och när de gröna miljöerna försvinner blir tillvaron fattigare. Därför arbetar vi mot försämrade miljövalitet men också för naturupplevelser och rika naturmiljöer där människor bor och vistas.

Att verka för global solidaritet

Miljökrisen och fattigdomen är gigantiska utmaningar som alla delar. Solidaritet mellan och inom generationer är avgörande för en hållbar utveckling. Därför samverkar vi globalt för en hållbar användning och rättvis fördelning av planetens resurser.

Rådslagen

Inför arbetet med förslaget till verksamhetsriktlinjer höll riksstyrelsen fyra rådslag som var öppna för alla medlemmar. Rådslagen ägde rum i Östersund, Södertälje, Umeå, och Alvesta. Den fråga som rådslagen besvarade var: "Vilken är Naturskyddsföreningens viktigaste utmaning?" Svaren handlade både om vilka områden föreningen ska verka inom och hur vi ska göra för att nå målen.

Några av de områden som lyftes tydligt på rådslagen var:

- De idag prioriterade miljöfrågorna, som genomgående eller stundtals och på olika sätt fick en stark uppmärksamhet. Därutöver lyftes en rad andra frågor och perspektiv fram:
- Hållbar ekonomi, konsumentmakt och värderingar för ett hållbart samhälle. Ställ om nu - ekonomin fungerar inte, de rådande värderingarna om tillväxt

stödjer inte naturen och människan. Föreningen ska vara den starka rösten i debatten.

- Gruvfrågan är mycket viktig. Inläggen om gruvor och mineraler fick tillsammans med bland annat hållbar ekonomi de högsta skattningarna på rådslagen.
- Att inkludera hela vattnet som ekosystem finns också som ett starkt förslag.
- Livsstil, värderingar och förändring. En önskan om global medvetenhet och att samverka och påverka lokalt och globalt. Att vara en samarbetspartner som visar goda exempel.
- Organisationsutveckling. Vi blir ännu starkare om vi är fler, vi ska få med dem som inte redan är miljöfrälsta, få in yngre människor, fler etniciteter och satsa på barn och skola.
- Övrigt: kreativitet genom kunskapsnätverk, webbaserad utbildning, sammanhang där många perspektiv möts, underhållning och kultur för att nå den breda allmänheten, sociala medier, metoder för kretsar att påverka riksdagsledamöter i sina valkretsar.

En rad andra processer, möten och dokument har utgjort underlag för dessa verksamhetsriktlinjer, bland annat motioner, länsordförandekonferenser, rådslagen inför stämman i Falkenberg, diskussioner om ungdom, jämställdhet och mångfald, samt inspel från ledarskapsprogrammet.

Verksamhetsriktlinjerna i stora drag

Slutsatsen av diskussionen inom föreningen är att det finns ett mycket starkt stöd för att fortsätta arbetet med de fem prioriterade miljöfrågorna: jordbruk och livsmedelstrygghet, klimatförändringar, marina ekosystem och fiske, miljögifter i samhälle och natur, och skog i Nord och Syd. Tillsammans med arbetet med föreningsutveckling ges dessa fem områden främsta prioritet de kommande fyra åren. Riktlinjerna har här en hög igenkänningsgrad inom och utanför föreningen, vilket möjliggör ökad mobilisering.

Detta är särskilt uppenbart i de nationella nätverk som växt fram inom områdena hav, jordbruk, klimat, miljögifter och skog.

Det starka stödet för att arbeta med gruvor, och för hållning med mineral, integreras i riktlinjerna. Det görs som en horisontell fråga, kopplad till arbetet med kretslopp och omställning. Visserligen saknas nya resurser för detta arbete, men frågorna är så viktiga att de motiverar en lägre aktivitet inom övriga prioriterade områden. Därutöver saknas möjligheter att på ett verkningsfullt sätt expandera till fler nya prioriterade frågor inom verksamhetsriktlinjerna. Önskemålen om att arbeta med vattenfrågor i vid mening tillgodoses däremot i relativt hög grad genom det arbete med vatten som redan sker inom nuvarande ramar, och som bland annat omfattar frågor som rör strömmande vatten och vattenkraft, klimatanpassning, skogens vatten, miljögifter och bekämpningsmedel i vattenmiljöer. De frågor om metod och organisation som lyftes fram under rådslagen täcks i mycket hög grad in av verksamhetsriktlinjerna.

Verksamhetsriktlinjerna tar sikte på en stark mobilisering och bygger på våra unika förutsättningar, som en erfaren demokratiskt styrd folkrörelse med lokal närvaro över hela landet. Vi ska satsa på ökad samverkan mellan riksföreningen och den ideella kraften, med regionala kanslier, nätverk och ledarutbildning som borgar för starkt genomslag och bred uppslutning. Att bryta strukturer som hindrar deltagande är centralt, särskilt för att flera unga ska vilja växa med föreningen.

I texten som följer inleds varje avsnitt med ett **antal riktlinjer för verksamheten under den kommande perioden**. Det är punkterna i dessa rutor som utgör stämmans beslut om VRL. Respektive avsnitt är i övrigt en motivering och förklaring till förslagen.

2. Omställning till hållbar utveckling

Föreningen ska under 2015–2018 verka för:

- styrmedel för omställning, genom skärpt lagstiftning, bättre rättstillämpning, utfasning av miljöskadliga subventioner, och höjda miljöskatter i ett grönt skattesystem;
- kraftfulla hållbara investeringar som stärker ekosystemtjänsterna, underlättar för människor att leva och konsumera med mindre miljöpåverkan, lockar det privata kapitalet att investera hållbart och stimulerar pensionsfonderna att bidra till omställningen;
- slutna kretslopp, genom begränsningar för uttag av ändliga resurser som mineral, skärpt lagstiftning, och styrmedel såsom naturresurskatt och krav på snål design;
- fördjupad debatt om välfärd och utveckling genom att problematisera måttstockar som BNP och politik som ökar ohållbar materiell konsumtion; samt
- mobilisering av medlemmar, samarbetsorganisationer och allmänhet för att skapa ett starkare opinionstryck som leder till ökad politisk påverkan.

Forskningen visar att det i stort sett är resursmässigt, tekniskt och ekonomiskt möjligt att utveckla ett miljöanpassat samhälle. I stort sett alla stora miljöproblem går att lösa relativt väl med hjälp av systemförändringar, nya beteendemönster och ny teknik om viljan finns. Likaså går det att utrota fattigdomen och att nå andra globala utvecklings- och hållbarhetsmål. Omställningen kräver dock en rad styrmedel, som en ny generation miljölagar, ett grönt skattesystem, förbud mot ohållbara subventioner, men också stora investeringar för ekosystemtjänster och hållbar infrastruktur.

En huvudfråga är hur ansvaret för omställning ska fördelas mellan människor, generationer och nationer, och hur övergången ska kunna utformas så att den accepteras av det stora flertalet människor som styr utvecklingen i en demokrati. Här är förändringar av attityder och beteenden givetvis viktiga, men mycket talar för att individuell moral och konsumentmakt inte räcker helt vägen fram. Det behövs därför en kraftfull politik för hållbar utveckling. Dessbättre råder inte brist på idéer eller konkreta förslag, vilket inte minst framgår av dessa verksamhetsriktlinjer.

Kraftfulla styrmedel

Föreningen arbetar med att uppmuntra individer, offentliga institutioner och företag att handla miljövänligare, och

bygger opinion för ambitiösa skatter och lagar. Det gör vi nationellt, inom EU och ibland även i globala sammanhang. Det ska vara lätt att göra rätt. Konsumtionsmönstren måste förändras i grunden. Därför behövs styrmedel som gör att förorenaren får betala hela miljökostnaden, och ibland måste miljöskadlig verksamhet helt enkelt förbjudas. Forskning och erfarenhet från olika länder visar vilka styrmedel som är effektiva att använda.

Föreningen anser att det behövs ett brett spektrum av åtgärder. Inom exempelvis klimatområdet är förstahandsvalet koldioxidskatten då den är lätt att administrera och fortlöpande stimulerar till beteendeförändringar och ny teknik, samt ger intäkter som kan användas för att kompensera dem som på kort sikt påverkas mest. Fördelningsfrågan är en stor knäckfråga i klimatpolitiken, både nationellt och globalt. Skatteväxling används därför ofta som redskap, d.v.s. att steg för steg höja priset på miljöförstöring och samtidigt sänka priset lika mycket på exempelvis arbete. Då uppstår inom samma skatteram en dubbelvinst i form av bättre miljö och ökad sysselsättning. Skiftet från varu- till personalintensiv tjänstekonsumtion ger stora effekter på miljön. Därutöver förordar föreningen system med utsläppsrätter som begränsar de totala utsläppen i lagstiftning och som genom handel fortlöpande stimulerar teknikutveckling.

När det gäller överexploatering av ekosystem förordar föreningen ofta lagstiftning som hindrar producenter av olika slag att överutnyttja gemensamma resurser, men även i de sammanhangen kan ekonomiska incitament ha stor betydelse. Det gäller inte minst jordbrukspolitiken, där miljökostnader bör beskattas och kollektiva miljövärden som skapas bör ersättas. Inom kemikalieområdet har lagstiftningen dominerat politiken, men vissa länder har parallellt infört konsumtionsdämpande ekonomiska styrmedel, vilket kan ha stor betydelse för en giftfri miljö.

Utöver den miljöpolitiska redskapslådan arbetar vi med olika märkningssystem och information för att underlätta konsumentens aktiva val. Allt ifrån Bra Miljöval till upplysning om hållbart fångad fisk ger viktig vägledning för enskilda. Bytesdagar, som klädbytesdagar, möjliggör minskad efterfrågan på nyproduktion. Arbetet med konsumentmakt är vårt sätt att visa att människor kan byta beteende. Vår senaste kampanj Byt till eko har bidragit till att öka försäljningen av ekologiskt med 13 procent bara på ett år. Konsumentmakten är en förlöpare till att få acceptans för en hållbar politik som gör det är lätt att göra rätt, men den räcker inte på egen hand.

Kraftfulla investeringar

Förutom styrmedel behöver enorma summor pengar investeras både i Sverige och i världen i stort för att bygga solceller, smarta hus, nya VA-system, kollektivtrafiklösningar, etc. Det räcker sannolikt inte med att öka de offentliga investeringarna i järn- och cykelvägar utan Sverige bör i likhet med Storbritannien sätta upp en grön investeringsbank och erbjuda gröna obligationer till pensionsförvaltarna. Bara AP-fonderna förvaltar över 1000 miljarder kronor och delar av dessa skulle kunna lånas ut till dem som till exempel vill energieffektivisera miljonprogrammet, bygga vågkraft eller investera i mer ekosystemtjänster. Med ett statligt obligationssystem skulle pensionsförvaltarna kunna garanteras en given ränta, vilket skulle göra att de kunde låna ut kapi-

tal till viktiga samhällsprojekt som annars skulle ha svårt att bli finansierade.

För att ge utvecklingsländer ökad möjlighet och rätt till utveckling på sina egna villkor krävs likaså att de rika länderna tar på sig en stor andel av ansvaret för omställningen genom investeringar, exempelvis i klimatanpassning, förnybar energi, agroekologiskt lantbruk och övervakning av fiskekvoter. I kanske än högre grad är det viktigt att reformera de internationella regelverken för handel och miljö, så att miljön och intressena hos dem som lever i fattigdom sätts i centrum och överordnas de rika ländernas intressen. Ohållbara subventioner måste helt fasas ut. Det är också viktigt att beakta att en väsentlig andel av i-ländernas miljöpåverkan uppkommer i länder i Syd där varor produceras som sedan importeras av industriländer som Sverige. Överexploatering av naturresurser i Syd för att tillfredsställa en ökande konsumtion i Nord är inte acceptabel.

Styrmedel för ett kretsloppssamhälle, särskilt mineralfrågor

En hållbar utveckling gynnas av en övergång från ändliga resurser och fonder till att nyttja flöden av energi och material. För både fonder och ändliga resurser är det viktigt att utveckla strategier för så slutna kretslopp som möjligt. Ett växande problem i det perspektivet är att aktiviteten i gruvindustrin ökar och att Sverige har en mycket exploateringsvänlig politik. Det finns därför all anledning för föreningen att verka för dels ett skärpt regelverk för utvinningen av mineral, dels nya styrmedel som stimulerar kretslopp, exempelvis skatt på resursuttag, och regler för ökad återvinning och smart design. Inom föreningen finns starkt engagemang och hög kunskap i gruvfrågorna och en ny policy är under utveckling. Utifrån dessa grunder har föreningen goda möjligheter att stärka arbetet med mineralfrågorna under verksamhetsperioden. Det är viktigt att arbeta långsiktigt för att förändra och skärpa gruvlagstiftningen och för att miljöorganisationer får full talerätt inom området.

Fördjupad välfärdsdebatt och marginaliserat tillväxtbegrepp

Många miljöproblem har ökat mer eller mindre i takt med ökad ekonomisk tillväxt i ett globalt perspektiv. Därför ska föreningen arbeta för välfärds mått som beskriver inte bara kvantitativa, utan också kvalitativa förändringar i samhället, till exempel hur naturkapitalet i ett land förändras. Sverige bör bli först att värdera och beskriva hur landets ekosystemtjänster förändras över tid.

BNP skiljer inte mellan bra och dålig produktion och konsumtion och mäter därför inte kvalitativt viktiga samhällsmål. Rent allmänt går det heller inte att med säkerhet säga om den ekonomiska tillväxten kommer att minska eller öka i ett samhälle som genomför miljöomställning. Det gör inte bara BNP-indikatorn ännu mer förlegad, utan också att negativ ekonomisk tillväxt inte med automatik leder till bättre miljö, något som har stöd i studier av olika länders utveckling. Föreningens strategi är därför att försöka tonar ner tillväxtdebatten och styra in samtalet på en kvalitativ diskussion om vad det goda livet kan vara och hur färden mot ökad välfärd kan utformas. Då behövs andra välfärds mått än BNP och det är viktigt att visa hur exempelvis samsättningen kan öka till följd av miljöpolitiska beslut som gynnar en i sanning grön ekonomi. I det sammanhanget är det viktigt att åtgärderna riktas mot att på djupet förändra ohållbara konsumtions- och produktionsmönster, vare sig dessa tillväxer eller inte. För att lyckas ändra såväl inom systemen som till helt nya system så behövs en bred uppsättning strategier och styrmedel, som är både riktade och effektiva. Generella förslag om till exempel minskad arbetstid kan vara relativt trubbiga redskap för att effektivt kunna förändra konsumtionsmönstret, men bör ändå utredas eftersom den ständigt ökade köpkraften har visat sig så svår att styra om. I ett historiskt perspektiv har kravet på ökad ledighet dessutom varit en naturlig del av den allmänna välfärdsutvecklingen och inget talar för att det kravet kommer att minska.

Föreningen lyfte en gång välfärdsfrågan i projektet ”lätt-

are packning”, vilket bl.a. stimulerade samtal om i vilken grad det goda livet går stick i stäv med miljörestriktioner. Den diskussionen är viktig och måste fortgå, inte minst i dagens klimatdebatt där frågan väcks om hur svårt eller lätt det är att skapa ett samhälle som globalt sett inte släpper ut några växthusgaser efter 2050.

Vi kan dock konstatera att hittillsvarande utsläppsminskningar har gått mycket lättare än vad beslutsfattarna förut såg. Kemikaliepolitiken visar likaså att politiska beslut sällan är så kostsamma som antogs i förväg och begränsningar av farliga ämnen kan tvärtom stimulera innovationer och nytänkande. På de flesta områden som studier gjorts, kanske inte minst när det gäller luftvård, visar sig samhällsvinsterna av stärkt miljöpolitik vara avsevärt större än samhällskostnaderna, ofta även vid en låg värdering av miljökostnader. Liknande erfarenheter finns när det gäller att i ökad takt fasa ut miljöskadliga subventioner som aktivt bidrar till misshushållning av naturresurser. Det är oerhört viktigt att föreningen för fram dessa erfarenheter i debatten.

Mobilisering

En central flaskhals för att ställa om samhället är bristande politisk vilja att införa kraftfulla styrmedel. Flera politiker säger sig dock vara villiga att införa en mer genomgripande miljöpolitik om bara opinionsvindarna är tillräckligt starka. Som en folkrörelse med 203 000 medlemmar har föreningen ett stort ansvar för detta. Vi har en enorm kompetens, ett starkt engagemang och en lång erfarenhet.

Miljöfrågor finns i människors vardag och medvetande, men det borde påverka politiken i mycket högre utsträckning. Under det senaste året har vi använt oss av mobiliserande metoder i högre utsträckning och det arbete behöver stärkas. Ekokampanjen är ett utmärkt exempel, där kretsar, nätverk och riksföreningen har arbetat nära tillsammans. Vi har byggt företagssamarbeten, lockat till oss nya målgrupper genom ett aktivt arbete i sociala medier, samverkat med andra aktörer och ökat stödet för ekoproduktion genom

många folkbildande insatser. Även när det gäller arbetet med miljögifter och klimat finns inspirerande lärdomar. Projektet Giftfri förskola har mobiliserat många medlemmar, i allmänheten och i offentlig sektor. Genom höstkongressen 2013 kopplade vi ihop klimatfrågan med den viktiga jobbfrågan och bjöd in fackförbunden och företag till dialog.

Under de kommande åren ska vi arbeta vidare med den här typen av mobilisering. Smarta samarbeten med ibland oväntade aktörer, kommunikation vid de tillfällen då vi kan påverka mest, involvering av partnerorganisationer i Syd, och ett bredare tilltal som folkbildar och ökar stödet för våra frågor bland nya grupper i befolkningen.

3. Hela föreningen – en grundprioritering

Föreningen ska under 2015–2018 verka för:

- att genomföra etablering och utveckling av regionala kanslier och att stärka de nationella nätverken inom prioriterade områden;
- ett förändringsarbete som bryter strukturer, mönster och normer som hindrar deltagande i föreningen;
- att bedriva en aktiv ledarskapsutveckling och kunskapsspridning inom hela föreningen;
- att stärka samarbetet med Fältbiologerna, och att i övrigt samverka med andra ungdomsorganisationer;
- att barn- och familjeverksamhet på sikt bedrivs inom hela föreningen;
- att göra Miljövänliga Veckan till en global miljökonsumentaktivitet; samt
- att aktivt driva skolfrågor för att stärka undervisningen för hållbar utveckling.
- att stärka samråd och information mellan riks och nätverken
- att behålla och värna nuvarande medlemmar samt inspirera fler medlemmar att bli aktiva

Föreningen är som mest levande och kraftfull när hela folkrörelsen samverkar. Då har vi kraften att förändra. Erfarenheterna visar att när föreningen kraftsamlar och samarbetar över alla nivåer – riks, regionalt, lokalt, nätverk – så är vi också som starkast. Även 2015-2018 ska vi självfallet se till att vara den mest inflytelserika miljöorganisationen, genom att stimulera naturkänslan, påverka politiken och stärka den gröna konsumentmakten. Och vi ska bli ännu fler medlemmar.

Rikskonferensen i Helsingborg (2003) angav att arbetet med ”en levande folkrörelse” ska utvecklas. Ett kontinuerligt arbete har sedan dess pågått för att stärka den ideella kraften i föreningen och det arbetet ska fortsätta. En levande folkrörelse är en förutsättning för att vi ska nå våra högt ställda mål. Genom att vi ökar samverkan inom hela föreningen ökar kontaktytorna och möjligheterna till påverkan. När både kretsar och riksföreningen samverkar omkring tydliga aktiviteter som gör det möjligt för många svenskar att aktivt delta förändras Sverige och världen.

I arbetet för de tre värdegrunderna har föreningen valt tre strategier för att förändra samhället:

Stimulera naturkänslan

Att väcka en positiv känsla och vördnad för naturen är grunden i föreningens arbete allt sedan 1909. Känslan för naturen ger kraft att förändra. Naturens värden ska

lyftas fram i de olika sammanhang som vi verkar inom. Vi ska bygga en rik förståelse för människans beroende av naturen. Föreningen har utvecklat ett antal verktyg och aktiviteter för den strategin; Natursnokarna, Schysst sommar och vinter, Naturnatten, Naturvänliga veckan, Ängens dag, skogsnätverket, havsnätverket...

Vi ska fortsätta att vidareutveckla alla dessa och nya metoder som en grund för föreningens och kretsarnas verksamhet. Internet och de sociala medierna erbjuder en arena för att stimulera naturkänslan som vi ska utveckla mer, liksom att synkronisera nätverkens verksamhet i ännu högre grad med riksföreningen – för största möjliga genomslagskraft.

Politisk påverkan

Politisk påverkan är viktig och nödvändig. De politiska besluten bestämmer samhällets spelregler för såväl individer som marknadens aktörer. Politiken ska göra miljöanpassning lätt och billig och miljöförstöring dyr, svår eller omöjlig. Genom åren har vi byggt upp en stor trovärdighet i komplexa miljöfrågor och har därigenom skapat en stark politisk påverkanskraft.

Föreningen ska fortsätta arbeta med flera metoder, t.ex. strategiska allianser med andra aktörer, rapporter och kunskapsunderlag, personliga möten och uppvaktningar av utskott och partiföreträdare, mediala utspel,

utbildning inom föreningen och enkäter inför valen. Framöver ska vi bli ännu starkare på den politiska arenan genom fler interna kraftsamlingar där riksföreningen, nätverken, länsförbunden och kretsarna samverkar. Här finns en stor utvecklingspotential. Under 2015-2018 ska vi stärka samordningen inom föreningen ytterligare för att åstadkomma bättre koordinerad politisk påverkan på alla nivåer.

Grön konsumentmakt

Arbetet med Grön konsumentmakt ska utgå ifrån en tredelad strategi: synliggöra miljöproblem ur konsumentens perspektiv, peka ut tillgängliga alternativ, och uppmana till handling som positivt bidrar till förbättring. På det sättet ger arbetet även tydliga signaler om behovet av politiska beslut. Den offentliga sektorn ska särskilt uppmärksammas som viktig aktör.

Framöver ska vi fortsätta utveckla Bra Miljöval, där kriterier regelbundet skärps och utvecklas. Miljövänliga Veckan, också på internationell nivå, liksom Miljövänliga Dagen, Anti-Scampidagen, Klädbytdagen, Top Ten Sverige, Cykel- och klimatdagen och Grön Guide är exempel på andra etablerade aktiviteter. Information i sociala media, webb och skrifter ger också viktig upplysning. Vi ska även delta i och bevaka andra märkningsystem som FSC, KRAV, MSC och ASC.

Särskilt fokus ska läggas på att stimulera utvecklingen av nya kollaborativa lösningar, såsom att prenumerera på kläder hos ett klädbibliotek, att dela trädgårdsverktyg i villakvarteret, men också etablerade företeelser som gemensam tvättstuga och att åka kollektivt. Sådana lösningar minskar prestige betydelsen av konsumtionen och leder till minskad miljöpåverkan.

Utifrån de tre strategierna ska vi under fyraårsperioden lägga särskild vikt vid följande områden:

Föreningens utveckling

Sedan 2003 har föreningen satsat ordentligt på att utveckla metoder och redskap för föreningens utveckling. Det arbe-

tet ska fortsätta under 2015-2018 med fokus på etableringen av och stöd till regionala kanslier. Arbetet med att utveckla metoderna och redskapen till stöd för kretsar och länsförbund inom bland annat ledarutveckling, kommunikation, media, verksamhetsplanering, samverkan, ekonomi och finansiering samt medlemsvärning ska fortsätta.

Länsförbunden kommer, bland annat genom de regionala kanslierna, att få en ännu tydligare och starkare roll i organisationen. Särskilt fokus ska läggas på att ytterligare öka det gemensamma arbetet för måluppfyllelse av verksamhetsriktlinjerna. Detta ska också bidra till att ytterligare stärka kretsarnas utveckling och roll i föreningen. Nya mötesplattformar är också viktiga.

Nationella nätverk

Föreningen har nationella nätverk inom de fem prioriterade miljöområdena, samt för Handla Miljövänligt. Nätverken ska drivas av riksföreningen och samla engagerade medlemmar kring specifika frågeställningar och genom att genomföra utåtriktade så kallade ”palettaktiviteter” som kanaliserar engagemang och med konkreta åtgärder driver på för snabbare omställning.

En folkrörelse för alla

Naturskyddsföreningen är en folkrörelse och ska vara till för alla människor som i olika former vill engagera sig i den verksamhet och de frågor föreningen driver. Under den kommande fyraårsperioden ska vi därför driva ett förändringsarbete som bryter strukturer, mönster och normer som hindrar deltagande i föreningen. Inte minst behövs det för att stimulera fler unga att engagera sig, och för att lyckas med den breda mobilisering som krävs för att åstadkomma det hållbara samhälle som vi eftersträvar där människan och naturen sätts i centrum.

Som folkrörelse ska föreningen även stå upp för öppenhet, tillgänglighet, solidaritet och alla människors lika värde. De värdena är grundläggande värderingsmässiga utgångspunkter i varje demokratiskt samhälle. Intolerans

och främlingsfientlighet hör hemma lika lite i ett samhälle, som i en folkrörelse, där alla människor är lika välkomna.

Skolan

Föreningen har under senare år ökat sin närvaro i skolan. Under de kommande åren ska vi påverka skolpolitiken, producera läromedel och fortbildning för lärare. Skolan kan utbilda medvetna ungdomar som tar ställning och aktivt deltar i att bygga en hållbar värld. 2011 infördes nya läro- och kursplaner med ett tydligt uppdrag att utbilda för hållbar utveckling men ännu brister skolan i sitt uppdrag. Ungdomar känner oro för framtiden.

Projektet Modellskolan (med gymnasieskolan Malmö Latin) ska utvecklas för att ge underlag till att påverka skolans arbete med hållbar utveckling och debattera skolans roll och ansvar för omställning. Vi kommer också att verka för att fler kommuner stödjer skolorna i detta arbete.

Vår webbplats ska genom fortsatt utveckling av skolwebben vara den naturliga platsen för elever och lärare att söka fakta om miljö och natur och att hitta läromedel på. Vi ska vidareutveckla Energifallet och skapa fler liknande webbaserade läromedel inom våra prioriterade områden.

Vår kommunikation

Vårt mål är att vara den svenska miljöorganisation som har störst inflytande och åtnjuter högst förtroende bland allmänhet, journalister och politiker. Därför ska vi framöver ta ett ännu bredare grepp om kommunikationsfrågorna och bli ännu mer proaktiva och strategiska, med målgruppsanpassning av budskap, bilder och språk så att vi når bredare grupper. Insatserna ska riktas mot sammanhang där vi har störst möjlighet att påverka och förändra. Kommunikationen ska vara lösningsorienterad och vi ska stötta människor som vill agera och organisera sig. Vår största tillgång när det gäller samhällsförändring är våra medlemmar och det ska reflekteras tydligt i vår kommunikationsstrategi.

Här behöver vi också bli bättre på att berätta om föreningens goda resultat, så att medlemmar och sympatisörer

ännu starkare känner att de är del av en resa framåt. Vårt budskap ska vara enkelt, tydligt, och tala till såväl hjärna och hjärta. Vi ska ligga i framkant i utvecklingen inom webb och digitala medier och det är viktigt att satsa på den interna föreningskommunikationen. En levande dialog inom föreningen är en förutsättning för en levande folkrörelse.

Medlemsvärvning och insamling

För att lyckas mobilisera många människor och utföra föreningens uppdrag är det viktigt att fortsätta öka intäkterna och antalet medlemmar, samtidigt som vi verkar för att fler medlemmar är aktiva i kretsar, länsförbund och nätverk. Föreningen behöver ha en bred synlighet, tydligt berätta varför vi behöver stöd samt återrapportera resultatet. Fler ska känna sig delaktiga och stolta över att medverka i Naturskyddsföreningens arbete.

Riksföreningen hanterar den övervägande delen av medlemsvärvningen och insamlingsarbetet men det finns det stor utvecklingspotential genom en ökad samverkan i hela föreningen. Det ska vara enkelt att stödja och engagera sig i föreningen. Föreningen ska även söka strategiska långsiktiga samarbeten med företag i syfte att påskynda omställningen till ett hållbart samhälle.

4. Prioriterade natur- och miljöfrågor

4.1. JORDBRUK OCH LIVSMEDELSTRYGGHET

Föreningen ska under 2015–2018 verka för:

- global livsmedeltrygghet där jordbruket utgår från agroekologiska principer, genom att arbeta för strategier och styrmedel för ekologisk produktion;
- att ett livskraftigt svenskt ekologiskt lantbruk utvecklas i hela landet, genom att påverka nationell och kommunal politik;
- att allt fler människor äter mer grönt, minskar sin köttkonsumtion och väljer ekologiska livsmedel, genom att sprida information och verka för styrmedel;
- att åkermarken bevaras och dess kvalitet bevaras och förbättras, vilket bland annat innefattar att odlingsmarken inte ska exploateras och spridning av t ex avloppsslam ska upphöra;
- att jordbrukspolitik och andra styrmedel ger ersättning till ekosystemtjänster, inklusive biologisk mångfald, och andra samhällsvärden, samtidigt som förorenaren åläggs att betala för sin miljöpåverkan, t ex genom miljöavgifter på kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel.

Vad vi har gjort

Under perioden har vi drivit två konsumentkampanjer. ”Gröna Gaffeln” kommunicerade vikten av att äta mera grönt, vilket bidrog till att fler restauranger lyfte vegetarisk mat på sina lunchmenyer. Inför ekokampanjen ”Byt till eko” tog vi fram flera rapporter som belyste ekologisk produktion, samt reviderade jordbrukspolicyn och producerade boken ”Jorden vi äter” 2013. Ekokampanjens mål var att öka den ekologiska konsumtionen. Enkla budskap om varför det är viktigt att byta till ekologiskt spreds på webb och i sociala medier samt genom aktiva medlemmar och nätverk som arrangerade seminarier, gjorde butiksundersökningar och informerade om ekologiskt under t.ex. Miljövänliga veckan. Det globala perspektivet lyftes dels genom en rapport om ananasproduktion i Costa Rica, dels genom den globala Miljövänliga veckan som genomfördes i 25 länder av 39 organisationer, dels genom samarbetsorganisationernas arbete för ekolivsmedel. Kampanjen fick stort genomslag och ekoförsäljningen har ökat med i genomsnitt 13 procent. Inom ramen för kampanjen har det producerats ett studiecirkelmateriale och ett skolmateriale om mat och miljö.

EU:s jordbrukspolitik har reformerats. Föreningen har arbetat hårt för att ett dåligt reformförslag inte skulle för-

sämras, och för att Sverige inte skulle skära ner ersättningarna till kollektiva nyttigheter och andra samhällsvärden. Detta har bland annat skett genom förslag, dialog, debatt, seminarier m m både enskilt och i samverkan med EEB. Tyvärr blev EU-reformen misslyckad.

Föroreningar i miljön och livsmedel påverkas av bekämpningsmedel och slam. Tillämpningen av EU:s ramdirektiv för hållbart växtskydd har föranlett arbete med rapport, brev, remisser och medverkan i referensgrupper för att förbättra implementeringen och öka skyddet för människa och natur vid användning av kemiska bekämpningsmedel. En rapport om slam belyste bl.a. dess kemikalieinnehåll. En särskild arbetsgrupp med aktiva medlemmar har drivit slamfrågan.

Jordbrukets klimatpåverkan är stor. I samverkan med organisationer i Syd tog föreningen fram rapporter om jordbrukets kolbindning i såväl Sverige som Etiopien och Brasilien. Rapporterna ledde till en intensifierad debatt och klargöranden kring frågan, bl.a. i riksdagen.

För att öka förståelsen för biologisk mångfald i jordbrukslandskapet arrangerades Ängens dag, som engagerar många medlemmar. Mångfald är fokus även för flera samarbetsorganisationer i Syd som arbetar med genetiska resurser, t.ex. bevarande och utvecklande av lokalt sortmateriale.

Omvärld

En central fråga kommande år är hur jordbruket hållbart ska kunna leverera livsmedel, foder, fibrer, energi och andra ekosystemtjänster som biologisk mångfald och kulturella värden som öppna landskap. Dagens lantbrukssystem ger omfattande miljöskador och utarmar många resurser, som t.ex. fosfor. Det krävs därför helt nya förhållningssätt och beslut, men medan FN:s generalsekreterare har sagt att "Business as usual is not an option" så ligger EU:s jordbrukspolitik fast i en ohållbar låsning. Förhoppningsvis kan ett nytt Europaparlamentet kräva en omprövning av politiken. Detsamma behövs i Sverige, där regeringen inte bara utvecklade viktiga styrmedel som skatten på gödselmedel, utan även monterar ned naturvåren, t.ex. biotopskyddet. Men medan konsumenterna blir alltmer intresserade av ekologisk produktion och vegetarisk kost står tyvärr centrala aktörer inom lantbruksnäringen kvar i en låsning vid det konventionella jordbruket. Det är dock möjligt ekologisk produktion visar sig bli räddningen för det nedläggningsdrabbade svenska jordbruket, och att en stegvis omprövning sker av politiken av jordbrukets huvudaktörer.

Vad vi vill göra

Föreningen ska verka för global livsmedeltrygghet där jordbruket utgår från agroekologiska principer, genom att stimulera och stärka nätverk på lokal, regional och global nivå, samt genom att arbeta för strategier och styrmedel för ekologisk produktion. Såväl forskning som praktisk erfarenhet visar att ekologisk produktion är ett viktigt steg på vägen mot ett hållbart jordbruk. Ekologisk produktion bygger på de agroekologiska principerna. Därför arbetar vi för att minst hälften av Sveriges jordbruksmark ska odlas ekologiskt år 2030 och för utveckling av ekologiska och agroekologiska produktionsmetoder i Syd. Det är också nödvändigt med en kraftig ökning av forskning, metodutveckling, utbildning och rådgivning inom området, samt utveckling av fungerande marknader. För att bidra till detta ska vi verka för att jordbrukspolitik och andra styrmedel ger ersättning

till ekosystemtjänster, inklusive biologisk mångfald, och andra samhällsvärden, samtidigt som förorenaren åläggs att betala för sin miljöpåverkan, t ex genom miljöavgifter på kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel.

Föreningen vill se ett aktivt jordbruk i hela Sverige, vilket bidrar till ekosystemtjänster och landsbygdsutveckling. Sverige har goda förutsättningar att producera resurseffektivt och med höga miljö-, djuromsorgs- och kvalitetskrav. När jordbruket försvinner upphör nödvändig hävd av biologiskt värdefulla biotoper som ängs- och hagmarker och landskapsvariationen minskar. Ett livskraftigt jordbruk förutsätter även en fungerande infrastruktur som distribution, förädling och handel. En förutsättning för hållbart jordbruk är att åkermarken och dess kvalitet bevaras och förbättras. Därför ska odlingsmarken inte exploateras och spridning av avloppsslam ska upphöra.

Kunskapen bland många konsumenter om sambanden mellan mat, miljö och produktion är bristfällig och måste förbättras. Utvecklingen av ett hållbart jordbruk förutsätter ändrade konsumtionsmönster, i synnerhet i hög- och medelinkomstländer, särskilt minskad konsumtion av animaliska livsmedel. Som följd minskar behovet av foderproduktion, vilket frigör mark för odling av livsmedel, fibrer och energi. Djuren är emellertid viktiga även i ett framtida hållbart jordbruk. Bete på naturbetesmarker behövs för den biologiska mångfalden, och en i växtodlingen integrerad djurhållning med stallgödsel är viktig för balanserade produktionssystem och växtnäringsskretslopp. Föreningen vill fortsätta att arbeta för ökad konsumentmakt, att allt fler människor äter mer grönt, minskar sin köttkonsumtion och väljer ekologiska livsmedel. Arbetet bör ske genom både informationsinsatser och aktiviteter bland medlemmar och i nätverket. Att offentlig konsumtion bidrar till ett hållbart jordbruk är en viktig del av konsumentarbetet.

4.2. KLIMATFÖRÄNDRINGAR

Föreningen ska under 2015-2018 verka för:

- att Sverige blir föregångsland i klimatomställningen, genom att anta en kraftfull politik för att minska utsläppen av växthusgaser till nära noll 2030 och verka för en snabb minskning av konsumtionsrelaterade utsläpp samt att EU och resten av världen minskar utsläppen till nära noll 2040 respektive 2050;
- en snabb omställning till ett hållbart, effektivt och helt förnybart energisystem, genom lagkrav, miljöbeskattning, utfasning av miljöskadliga subventioner och ekonomiskt stöd till förnybara energislag;
- ett hållbart och fossilfritt transportsystem där nödvändigheten av transporter minskar, genom att arbeta mot stadsutglesning, och för fler cykelvägar och utbyggd kollektivtrafik;
- utbyggnad av hållbar förnybar elförsörjning för människor som lever i fattigdom, och att Sverige och andra länder tar ett större ansvar i den globala klimatpolitiken, genom internationell samverkan med civilsamhället.

Vad vi har gjort

För fyra-fem år sedan stod klimatfrågan på topp, men efter misslyckandet i Köpenhamn har omvärldens intresse minskat kraftigt. Medias rapportering har varit begränsad. Regeringen har inte heller prioriterat klimatfrågan under mandatperioden och tyvärr är uppfattningen att Sverige redan gör tillräckligt för klimatomställningen väl etablerad i vissa politiska kretsar.

På klimatområdet arbetar föreningen med politisk påverkan och konsumentmakt. Miljömärkningen Bra miljöval finns för el- och värme, samt person- och godstransporter. Vi har publicerat ett flertal rapporter samt en klimatpolicy med förslag på åtgärder och styrmedel för att nå tufft uppsatta mål, däribland utsläpp nära noll i Sverige år 2030. Bland föreningens rapporter märks skrifter om Kärnkraft, Energieffektiv renovering av miljonprogrammet, Netto-debitering av förnybar el, Ett förnybart energisystem, Sverige som föregångsland på energiområdet etc. Rapporterna är väl spridda och används i debatten.

Ett antal stora seminarier har arrangerats som t.ex. Höstkonferensen 2012 med över 500 deltagare och som hade klimatomställning som tema, samt Höstkonferensen 2013 om jobben och miljön med fokus på energifrågor. Mindre seminarier som t.ex. inför och efter IPCCs lansering av den vetenskapliga rapporten 2013 fick också ett bra genomslag.

Våra debattinlägg har varit många och 2013 publicerade t.ex. föreningen inlägg eller repliker i åtta olika klimatrelaterade frågor på DN-debatt. Flera artiklar har varit tillsammans med fack och näringsliv för att visa det breda stödet för våra förslag.

Det personliga mötet är också viktigt vid politisk påverkan och föreningen träffar regelbundet politiker på olika nivåer, samt deltar i olika utredningar eller expertgrupper.

Politiska beslut krävs på alla nivåer. Naturskyddsföreningen finns genom sin breda förankring på olika sätt representerat på alla. Föreningens aktiva, kretsar, länsförbund och nätverk påverkar viktiga beslut i kommuner och landsting över hela landet. Riksföreningen påverkar den nationella politiken och hur Sverige agerar i internationella sammanhang. I samarbete med våra samarbetsparter i Bryssel följer vi Europapolitiken på plats. Den är i många fall avgörande för utvecklingen i Sverige. I vårt globala program har vi kontakter med samarbetsorganisationer i Syd som både kan påverka nationellt och skapa internationellt tryck i viktiga gemensamma frågor.

Omvärldsanalys

Klimatfrågan är en av vår tids ödesfrågor. De senaste vetenskapliga rapporterna från FN:s klimatpanel IPCC, hösten 2013 och våren 2014, befäster allvaret i frågan och hur bråt-

tom det är att ställa om. Det kräver en radikal förändring. Senare under 2014 kommer den sista delrapporten i IPCC:s femte stora bedömning och den redovisar åtgärdsförslag på bl.a. global nivå.

IPCC-rapporterna ger viktiga inspel till de globala klimatförhandlingarna som behöver ny energi. Vid partsmötet i Paris 2015 har parterna lovat att komma överens om ett nytt bindande avtal, men vid det senaste mötet fanns det ingen part som drev på. Istället var det faktiskt många som bromsade. EU är en aktör med förmåga att återskapa förtroendet mellan olika parter och att dra motsträviga aktörer med sig. EU har därför ett globalt ansvar för klimatet, men de mål som idag debatteras inom EU är djupt otillfredsställande i relation till klimatutmaningen.

Sverige måste påverka mer inom EU. Flera länder i Europa är idag beroende av kol och gas som huvudsaklig energikälla och en snabb omställning med effektivisering och till förnybart inom EU är nödvändig. Den ekonomiska krisen har dock gjort att miljöpolitiken inom EU har tappat fart, trots att det finns enorma möjligheter att skapa nya arbetstillfällen med förnybara och energieffektiva lösningar. Sveriges roll bör inte minst att vara ett föregångsland i EU och snabbt ställa om till ett helt förnybart energisystem, en fossilfri transportsektor och till ökad andel vegetarisk mat.

Sverige har alla förutsättningar för att bli ett föregångsland. Probleminsikten är spridd hos befolkningen, det tekniska kunnandet är stort och landet rikt på kapital och naturresurser. Det som tycks saknas är det politiska modet. Den enskilde kan cykla om det finnas säkra cykelvägar och åka tåg om det finns en järnväg som fungerar. Den enskilde kan byta till el-bilpool om den kan parkeras i närheten av en laddstolpe osv. Men allt detta förutsätter en kombination av tekniska lösningar och beteendeförändringar som inte kommer på plats utan en kraftfull politik. Någon sådan har regeringen inte på långa vägar levererat ännu. Den s.k. färdplanen 2050 är på sin höjd just en plan, inte något som genomförs. Därför krävs en ny klimatpolitik i landet.

Vad vi vill göra

För att påverka politiskt krävs både konkreta politiska förslag och en stark opinion. Därför spelar Klimatnätverket en viktig roll. Föreningen har på olika sätt lagt en rad förslag som skulle leda till ett 100 % förnybart energisystem, fossilfritt transportsystem och mer vegetarisk mat om bara den politiska viljan fanns. Det är alltså varken brist på kunskap eller förslag för att agera utan det är insikterna om möjligheter som brister och opinionstrycket som inte är tillräckligt starkt.

Föreningen kommer därför att prioritera opinionsbildning för att skapa det tryck som behövs för att politikerna ska kunna fatta beslut. Det behövs tryck lokalt, nationellt och internationellt. Budskapet behöver vara positivt och lösningsorienterat samt gärna visa på flera fördelar med klimatomställningen, som att luften blir renare, folkhälsan förbättras och arbetstillfällena blir fler.

Föreningen ska själv och i samverkan med andra lyfta olika krav på förändrad lagstiftning, miljöbeskattning, och utfasning av miljöskadliga subventioner på energiområdet, inklusive verka för nedläggning av kärnkraften och kolkraften. Det behövs även fortsatt stöd till förnybara energislag. På transportsidan behövs km-skatt på tung trafik liksom differentierade avgifter (malus-bonus) för nya bilar. Budgeten för infrastrukturen måste omfördelas så att avsevärt större andel satsas på järnväg, annan kollektivtrafik och cykel. Behovet och nödvändigheten av transporter måste minska genom att föreningen ska motarbeta stadsutglesning.

I det internationella perspektivet är utbyggnad av hållbar förnybar elförsörjning för människor som lever i fattigdom en prioriterad fråga att driva genom samverkan inom civilsamhället.

4.3. MARINA EKOSYSTEM OCH FISKE

Föreningen ska under 2015–2018 verka för:

- att fiskepolitiken i EU och globalt implementeras så att hållbart fiske utan destruktiva metoder säkerställs, genom politisk påverkan och samverkan inom civilsamhället, där särskilt kvinnors möjlighet i Syd att påverka värnas;
- att vattenbruk blir miljömässigt och socialt hållbart, och att foderfisket inte utarmar ekosystem eller livsmedelstrygghet, genom att kräva tydliga regelverk;
- att hotade och värdefulla vattensystem, arter och bestånd fredas och ges möjlighet till återväxt, genom bland annat skydd av fler områden med effektiva fiskeregleringar samt säkerställa fria vandringsvägar för fisk.
- att konsumtion av hotade eller ohållbart fiskade/odlade fiskar och skaldjur, inklusive jätteräkor, upphör, genom informationsarbete och styrmedel; samt
- att tillförseln av näringsämnen, miljögifter och skräp till Östersjön och Västerhavet minskar, genom åtgärder i aktionsplanen för Östersjön och enligt havsmiljödirektivet.

Vad vi har gjort

Riksföreningen har följt VRL. Reformen av EU:s fiskepolitik satte fiske och vattenbruk i fokus. Vår påverkan på politiker och myndigheter, både nationellt och inom EU, liksom vår samverkan med forskare och progressiva organisationer, bidrog till en bättre fiskepolitik. Krav på hållbara fiskekvoter baserade på vetenskapliga råd, utkastförbud samt socialt och ekologiskt hållbara fiskeavtal med länder i Syd var viktiga framgångar.

En tvåårig konsumentkampanj har stärkt engagemang för marina frågor bland allmänheten och utmanat återförsäljning och konsumtion av ohållbart fiskade och odlade fiskar och skaldjur såsom jätteräkor, ål och djuphavsfiskar. AntiScampi-kampanjen, som ledde till att de flesta av livsmedelskedjorna slutade sälja jätteräkor, var en del av detta arbete. Nätverkens och kretsarnas engagemang, och vårt globala samarbete var avgörande för framgången.

Ett viktigt område utanför VRL har varit biologisk mångfald i rinnande vatten. I Sverige minskar lax och ål på grund av dammar och vattenkraftsanläggningar. Föreningen har verkat för att förändra den föräldrade lagstiftningen genom att påverka utredningen om vattenverksamheter. Genom Bra Miljöval El:s miljöfond återställs fria vandringsvägar och livsmiljöer. Föreningen har också ställt

krav på fler och bättre förvaltningsområden. I Syd har särskilt fokus legat på samförvaltning och restaurering av mangroveekosystem, vilket bl.a. stärker tillgången på mat. Nationellt har föreningen motarbetat ökad jakt på säl och belyst fågeldöden.

Föreningen har uppmärksammat problematiken med miljögifter i haven. Tillsammans med samarbetsorganisationer i Syd producerades en rapport som påvisar höga nivåer av skadliga kemikalier i matfisk. Föreningen har även motsatt sig Sveriges undantag från EU:s försäljningsstopp för fisk med dioxinnivåer över EU:s gränsvärden. Även skräp i havet, förgiftning av marina djur och kopplingen till skönhetsprodukter har belysts med hjälp av volontärer och nätverksmedlemmar. Fosfatförbud i tvätt och diskmedel infördes på EU-nivå hösten 2011 efter att vi framgångsrikt drivit frågan. Under 2013 påverkade föreningen utformningen av den uppdaterade aktionsplanen för Östersjön och vi bidrog till ambitiösa reduktionsmål för kväve och fosfor samt regionala mål för marint skräp och undervattensljud.

Naturskyddsföreningens havsnätverk har under tidsperioden länkats allt närmare riksföreningen, samtidigt som antalet medlemmar ökat till över 800 och flertalet olika arbetsgrupper skapats. Nätverket har framförallt fokuserat på informationsspridning till allmänhet, skolor och båtägare.

Omvärlden

Haven är i kris. De marina ekosystemen har förändrats i grunden genom överfiske, gödning och andra utsläpp från t.ex. jordbruk, industrier, sjöfart och avlopp. Läckage från varor, deponier och dumpat avfall fortsätter att sprida miljögifter till haven. Skyddszoner mot land – som våtmarker, mangroveskogar och strandängar – dikas ut eller huggs ner för areella näringar, vattenbruk, gruvor oljeutvinning och turism. Det svenska strandskyddet har försvagats. Fiskemetoder skadar den marina mångfalden och alltmer av fisk och skaldjur som fiskas och odlas i Syd exporteras till Nord, med utarmning av naturresurser och minskad livsmedelstrygghet som följd. Vandrande arter som ål och lax hindras av bl.a. dammbyggen från att fullfölja sina livscyklar och många bestånd är försvunna eller allvarligt hotade. Resultatet blir stora förluster av biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster, vilket minskar ekosystemens förmåga att stå emot förändringar och återhämta sig. Höjda vattentemperaturer och surare havsvatten p.g.a. koldioxidutsläpp har redan gett stora skador på korallrev. Allt fler kustsamhällen känner effekterna av klimatförändringar. Sediment i mangrove- och sjögräsekosystem är de mest långsiktiga kolsänkorna men förstörs i rask takt.

Vad vi vill göra

För att nå föreningens mål krävs politisk påverkan från lokal till internationell nivå, en stark grön konsumentmakt, samt omtanke och kunskap om haven hos medlemmar och bland allmänheten. Hur EU:s nya fiskepolitik tillämpas blir avgörande för fiske- och vattenbruksfrågor nationellt och där EU:s fiskebåtar verkar. Därför kommer föreningen att lägga stor vikt vid implementeringen av politiken, och inte minst utfasning av destruktiva fiskemetoder såsom bottentrållning. På nationell nivå har strategier för vattenbruket tagits fram och även där behöver föreningen vara en aktör. För både fiske och vattenbruk har konsumentmakt en stor betydelse. Sverige har som importör av fisk, skaldjur och fiskfoder också ett ansvar för ekologiskt och socialt hållbart

fiske och vattenbruk i Syd. Vårt samarbete med miljöorganisationer i Syd ska ge lokalbefolkningen ökat inflytande över förvaltningen av kustzonen och de marina resurserna, särskilt vad gäller småskaligt hantverksfiske.

Politisk påverkan krävs också för att i Sverige och globalt skapa skyddade områden, fria från exploaterande verksamhet, och etablerade med hänsyn till livsmedelstrygghet och fattigdomsbekämpning. I Asien, Afrika och Latinamerika betonar föreningen skydd och restaurering av mangrovekosystem. I Sverige ska vi också bekämpa nedmonteringen av strandskyddet. Föreningen ska även driva på för en förändrad lagstiftning för att minska vattenkraftens negativa påverkan på biologisk mångfald i vatten, samt en ökad miljöhänsyn lokalt.

Det behövs information, politisk påverkan och starkt konsumentmakt för att förändra kemikalie- och avfallslagstiftningen så att spridningen och halterna av farliga kemikalier och skräp i havet minskar. Föreningen kräver även att reningsverk tar sig an problematiken med t.ex. medicinerester och klädfibrer, liksom att föroreningar från fartygstransporter, båtbottnfärger, tvåtaktsmotorer mm åtgärdas. Vi ska verka för minskad övergödning i Östersjön och i Västerhavet genom att sätta press på beslutfattare att införa t.ex. ekonomiska styrmedel och bekosta och prioritera åtgärder och beslut som bidrar till att nationella mål för näringsminskningar uppnås.

Många enskilda människor och företag vill bidra i arbetet och föreningen ska ge dem redskap och kunskap för detta. Havsnätverket är en central kraft för att nå ut med föreningens budskap och väcka känslan för haven. Nätverkets och riksföreningens arbete kompletterar varandra.

4.4. MILJÖGIFTER I SAMHÄLLE OCH NATUR

Föreningen ska under 2015-2018 verka för::

- en ökad förståelse bland allmänheten och beslutsfattare om kopplingen mellan miljögifter, hälsa och natur, genom att ta fram och sprida information, särskilt om samhällskostnader av miljögifter;
- nationella och internationella åtgärder och begränsningar av farliga kemikalier som framförallt barn utsätts för i sin vardagsmiljö, genom att påverka beslutsfattare om behov av och möjligheter till reglering;
- att farliga kemikaliers negativa effekter minskar, genom att arbeta för nationella innovationsdrivande ekonomiska styrmedel för en giftfri natur, vardag och inomhusmiljö;
- att skärpa dels EU:s kemikalieförordning REACH och tillämpningen av densamma, dels den globala kemikalierregleringen, genom påverkansarbete och internationell samverkan inom civilsamhället; samt
- en förbättrad konsumentinformation om farliga kemikalier och alternativ till dessa, såväl om och på produkter som i andra kanaler, genom påverkansarbete och grön konsumentmakt.

Vad vi har gjort

Naturskyddsföreningen har under VRL-perioden arbetat för att problemen med miljögifter ska få starkare gehör i samhället genom att utbilda och informera beslutsfattare, leverantörer, producenter och återförsäljare, samt genom att folkbilda för att skapa opinion som underlättar för beslutsfattande. Vi har skapat en unik plattform i samhället. Arbetet sker genom direkt politisk påverkan, seminarier, rapporter, sociala media, och utbildningsinsatser, bl.a. genom kretsar och Kemikalienätverket. En viktig del av arbetet bestod av mobilisering av föreningsaktiva specifikt, samt allmänheten i stort, kring frågor som rör barn och miljögifter inom ramen för Operation Giftfri Förskola. Förskolor, kommun- samt riksdagspolitiker tillkännager nu att miljögifter på förskolor är ett problem som samhället behöver hantera snabbt och många svenska kommuner arbetar för att ge barnen en så giftfri förskolemiljö som möjligt.

Föreningen har arbetat för att dels listade kemikalier, dels farliga ämnen som ännu inte finns med på den s.k. kandidatlistan inom EU, men som uppfyller dess kriterier, ska begränsas. Vi har bedrivit påverkansarbete mot politiker, departement och myndigheter i Sverige och EU. Arbetet

sker i riksföreningen, i arbetsgrupper i vår samarbetsorganisation European Environmental Bureau (EEB), samt via Internationella Kemikaliesekretariatet, som föreningen leder och var med och startade. Föreningen representeras även i Kemikalieinspektionens insynsråd, och i olika utredningar och referensgrupper. Naturskyddsföreningens kemikalienätverk har under perioden länkats allt närmare riksföreningen. Det har växt till över 1100 medlemmar och flertalet regionala arbetsgrupper har glädjande nog skapats.

Arbetet med kemikalier inom miljömärkningen Bra Miljöval har främst kopplats till kemiska produkter (inkluderande kosmetika) och textilier. Nya kriterier för Bra Miljöval Textil fastställdes under 2012. 2013 infördes kemikaliekraV på varor i kriterierna för Bra Miljöval Livsmedelsbutik, med förbud mot bisfenol A/S och PVC. I syfte att öka kunskapen och medvetenheten runt farliga kemikalier i konsumentnära produkter har kemiska analyser genomförts vid flera tillfällen, ofta tillsammans med miljörörelsen i Syd. Resultatet har varit lyckat både i Sverige och (inte minst) i samarbetsorganisationernas hemländer. Under perioden har stödet till miljörörelsen i Syd bidragit till flera framgångar, såsom att bly i färger och hormonstörande kemikalier prioriterats inom FN, och att kvicksilver

förbjöds i skolor och småskalig guldutvinning i Filippinerna. Föreningen har även arbetat med de globala kemikaliekonventionerna och SAICM, bl.a. via arbetsgrupper i relevanta nätverk. Vi driver ett nytt förslag på en global ramkonvention om kemikalier.

Omvärldsanalys

Foster, barn och tonåringar är särskilt utsatta för miljögifter, bl.a. eftersom de genomgår känsliga hormonellt betingade utvecklingsfaser. En rad dokumenterat giftiga och allergiframkallande ämnen används fortfarande i vardagsmiljöer hemma och på skolor och förskolor. Ett barn kan idag födas med drygt 200 industrikemikalier i sitt blod, tonåringar genomgår känsliga utvecklingsfaser under samma tid som de ofta använder stora mängder kosmetika och hygienprodukter, kända för att innehålla hormonstörande ämnen. Kunskapen och medvetenheten om miljögifter och kombinationseffekter av kemikalier i vardagsprodukter ökar, och gränsvärden ifrågasätts allt oftare. Forskningen ger idag starkt stöd för att miljögifter kan bidra till folkhälsosjukdomar och problem såsom fetma, diabetes typ 2, hormonrelaterad cancer och koncentrationssvårigheter. Det finns en snabbt växande medvetenhet om denna ohållbara situation bland politiker och inom näringslivet och allmänheten. Motkrafterna är starka framförallt i ett internationellt perspektiv.

EU:s kemikalieförordning REACH är tillsammans med produktspecifika direktiv inte kraftfull nog, och även globala regleringar behöver skärpas. Ekonomiska styrmedel är en kompletterande väg framåt i arbetet för en giftfri vardag och har fått ökad uppmärksamhet i Sverige. Politiker behöver fortsatt informeras om lösningar och om miljögifters negativa effekter på hälsa och miljö, och existerande nationella, europeiska och globala processer kräver ökad bevakning. Fler företag, kommuner och folkrörelser behöver mobiliseras om en giftfri miljö ska kunna åstadkommas.

Det är viktigt att komma ihåg att arbete för att avgifta barnens vardagsmiljöer ofta innebär en motsvarande avgift-

ning av naturmiljöer, där djurlivet kan vara känsligt och där miljögifterna efter att ha passerat samhällskroppen slutligen skulle hamna. Arbete uppströms varuflöden är till nytta för biologisk mångfald i den slutligt mottagande miljön.

Vad vi vill göra

Naturskyddsföreningen ser att samhällets efterfrågan på kunskap om kemikalier och möjliga åtgärder mot miljögifter i vardagen ökar. I det förändringsarbetet har föreningen en given roll att spela. Politiker är en huvudsaklig målgrupp när det gäller såväl miljögifter i naturliga miljöer som i inneklimatmiljöer som hem skolor och arbetsplatser. Utöver direkt kontakt med politiker behövs fortsatt mobilisering av allmänheten som skapar ett tryck underifrån. Vi behöver lyfta fram konkreta förslag på lösningar såsom regleringar och andra styrmedel. Det globala arbetet kommer fortsätta att fokusera på nationella samt globala lösningar för en uppnå giftfri miljö.

Barnen behöver skyddas bättre från farliga kemikalier i vardagen och arbetet med att begränsa enskilda kemikalier och grupper av substanser i Sverige och EU blir prioriterat. Kända miljögifter, hormonstörande ämnen, kombinationseffekter, nanomaterial i konsumentprodukter, och farliga läkemedel är viktiga frågor framöver.

Konsumentmaktarbetet som inkluderar Bra Miljöval och Kemikaliesvepet fortsätter under kommande verksamhetsperiod att inkludera bland annat textil, och kemtekniska produkter. Naturskyddsföreningen vill öka tillgängligheten till miljömärkta produkter och kommer under perioden att arbeta för att fler produktkategorier ska märkas, samt att fler försäljningskanaler ska hålla hög miljöprofil.

Vi arbetar dessutom fortsatt med konsumentråd till allmänheten och medlemmar om hur man bäst undviker farliga kemikalier i vardagen. Arbetet sker bland annat via rapporter, traditionell och social media, hemsidan, krönikor, mm. Nyblivna föräldrar är en viktig målgrupp framöver.

4.5. SKOG

Föreningen ska under 2015–2018 verka för:

- att få till stånd en ny skogspolitik som leder till att riksdagens miljö kvalitetsmål uppnås, genom påverkan på beslutsfattare;
- att reglerna om skogsbruk förs in i miljöbalken, med nödvändiga skärpningar, genom politisk påverkan;
- att alla barn och vuxna vistas mer i skogen på skoltid och fritid
- att öka förståelsen för att värna skogens många värden. Detta ska ske genom lokal och nationell politisk påverkan;
- att rejält öka anslagen för skydd och vård av särskilt värdefulla skogar med minst samma målsättning som finns i FN:s Nagoya-avtal; samt
- att lokalsamhälle i Syd möjligheter att bevara och hållbart bruka skogar stärks, inklusive verka för att expansionen av ensartade plantager begränsas, genom våra samarbetsorganisationer
- att landskapsekologisk planering införs i skogslandskapet
- att EU:s naturvårdsdirektiv tillämpas fullt ut i Sverige

Vad vi har gjort

Nationellt har tyngdpunkten i arbetet legat på att visa på bristerna i skogspolitik, lagstiftning, tillämpning och certifieringar, genom rapporter, debattartiklar och uppvisningar av framförallt riksdagsledamöter. Skogsaktiva har dokumenterat och informerat om skyddsvärda avverkningshotade skogar. Skogens biologiska och sociala värden har lyfts fram hand i hand.

Det räcker dock inte att visa brister och alarmera. Ett helhetsgrepp på skogspolitiken är nödvändigt. Våren 2014 gjorde föreningen ett förslag till hur vi vill att skogspolitiken, och dess regelverk, bör se ut för att kallas hållbar. ”Reservatsfrågan” drivs som en delmängd av helheten, och föreningen har starkt bidragit till anslagsnivån och till att vissa skogar har getts ett långsiktigt skydd. Naturskyddsföreningen har nått en bit på vägen till att få upp skogsfrågan på agendan.

I Miljömålsberedningen drev vi hårt frågan om att via miljömålssystemet leva upp till Nagoyaåtagandet mål 11 (om skyddade områden), men även att få till stånd ett hållbart skogsbruk (Nagoyamål 7). Ett förslag om en pappersavgift har lanserats med ett tvådelat syfte, dels i syfte att på sikt få ned pappersförbrukningen ytterligare, dels för att

fungera som finansieringskälla för skydd av ytterligare produktiv skog.

Det har visat sig svårt att i någon nämnvärd utsträckning påverka myndigheterna åt rätt håll, trots insatser i en rad arbets- och referensgrupper och segrarna består i flera fall av att föreningen har förhindrat ytterligare försämringar.

I fält har vi med viss framgång drivit projekt vitryggig hackspett, en paraplyart för en rad rödlistade arter. Projektet har via insamlingar visat sig ha stort stöd hos allmänheten och medlemmarna. Det är ett stort värde för föreningens trovärdighet och image att visa att vi också jobbar konkret som i detta fall med en specifik utsatt art. I projektet Skogen som klassrum, som sker i samverkan med Naturskoleföreningen, har vi vidareutbildat över 4 700 pedagoger, och det arbetet fortsätter.

Föreningens globala arbete innebär att våra partnerorganisationer på plats i Afrika, Asien och Sydamerika arbetar med hållbar rättighetsbaserad naturresursförvaltning utifrån ett livelihood-, demokrati- och fattigdomsbekämpningsperspektiv. Beträffande palmolja och s.k. land grabbing så har utvecklingen gått åt fel håll, även om konsumenternas medvetenhet har ökat ibland annat Sverige.

Omvärldsanalys

Världens skogar är utsatta för ett alldeles för stort tryck. Över hela jorden ger skogen livsuppehälle till miljontals människor. Samtidigt ökar markens värde och expansiva länder köper upp mark utomlands för livsmedelsproduktion, timmer och biobränsle. Aggressiv ”land grabbing” fortsätter. Skogens förmåga att lagra kol gör att den kommer ha en nyckelroll för klimatet under många år framöver.

EU:s genomförandekraft på skogsområdet är potentiellt betydande, tack vare den roll som EU-kommissionen och EU-domstolen spelar. Den rollen är viktig att värna. En särskild fråga är EU-gemensamma hållbarhetskriterier för fasta biobränslen, som skulle kunna få stor positiv betydelse för hur biobränsle får tas ut ur skogen. Här anför tyvärr Sveriges egen regering motståndet.

Skogsbranschen förändras och präglas av osäkerhet. Övergången till en biobaserad ekonomi fortsätter att vara ett politiskt mantra som föreningen bör förhålla sig till. Det finns mycket som tyder på att skogens resurser behövs till flera andra ändamål nu när den inhemska produktionen av papper minskar. Det blir viktigt att balansera våra krav mellan sysselsättningskonsekvenser och miljö. Naturskyddsföreningen behöver kunna göra avancerade bedömningar av effekter på ekonomi och sysselsättning av såväl våra egna som andras förslag.

Naturskyddsföreningen ska ha en hög ambition att skapa ett tryck från konsumenterna och konsumentländer. Ett sådant tryck kommer med stor säkerhet att påverka både skogsnäringen och politiken. Hittills har försämringen och urholkningen av naturvärden dock kunnat ske utan större reaktioner i den allmänna opinionen. FSC-certifieringen har så allvarliga brister att trovärdigheten urholkas så långt att värdet för konsumenten och markägaren blir begränsat.

Skogsdebatten har blivit mer polariserad. Var opinionen står är svårbedömt. En tidigare reportageserie i DN visade på en stark latent opinion för skogens värden, och då inte minst för de sociala och kulturella värdena.

I skogsbruk, forskning och regeringsuppdrag märks en

ändrad attityd när det gäller synen på andra brukningsmetoder än kalhyggen. Det talas om en uppsjö av olika metoder. Kort sagt, skogens brukande måste moderniseras och optimeras utifrån den mångfald av samhällsvärden som skogen levererar till medborgarna. Den ska inte bara maximera penningmässiga värden.

Vad vi vill göra

Naturskyddsföreningens förslag till ny skogspolitik täcker in både den brukade skogen och behovet av skyddad skog. Utgångspunkten är skogens alla värden och vår berättelse om skogen: mångbruk, mångfald av metoder, tillgång till tätortsnära skog och skogen som kolsänka för klimatet. Ett skogsbruk för framtiden ska styra mot hållbarhet. Då kan Sverige klara sig med en avsättning av 20 procent värdefulla skogar för naturvärden. Naturskyddsföreningen står för nytänkande och modernitet och anser att skogsbruket fram till idag är en kvarleva av ett förlegat synsätt och brukande. Det ska bli större frihet för hur skogsägaren kan sköta sin skog inom ramen för skarpa hållbarhetskriterier.

Människornas kärlek till och upplevelser i skogen är grunden för vårt arbete. Direkt politisk påverkan kommer inte att räcka för att förändra skogspolitiken i vår riktning. Det krävs en kraftfull opinion för den nya skogspolitik som idag saknas. Vår strategi måste utgå från vanliga människor i högre utsträckning. Upplevelser av skogen är en viktig grund för opinionsbildningen. De tätortsnära skogarna har en nyckelroll, liksom den negativa synen på kalhyggen. Vårt globala skogsarbete bör lyftas fram.

Naturskyddsföreningens insatser för att följa upp olagliga åtgärder och avverkningar i skogen bör öka. Talerätten ger oss nya möjligheter. Det finns goda skäl att fortsätta att bevaka och följa upp det arbetet. Det är också viktigt att framöver stärka samverkan mellan riksföreningen och de föreningsaktiva i Skogsnätverket och på andra håll.

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft
att förändra
Pg.90 1909-2

Naturskyddsföreningen. Box 4625, 11691 Stockholm.
Tel 08-702 65 00. info@naturskyddsforeningen.se

Naturskyddsföreningen är en ideell miljöorganisation med kraft att förändra. Vi sprider kunskap, kartlägger miljöhot, skapar lösningar samt påverkar politiker och myndigheter såväl nationellt som internationellt.

Föreningen har cirka 203 000 medlemmar och finns i lokal-föreningar och länsförbund över hela landet. Vi står bakom världens tuffaste miljömärkning Bra Miljöval.

www.naturskyddsforeningen.se

Bra Miljöval